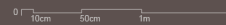
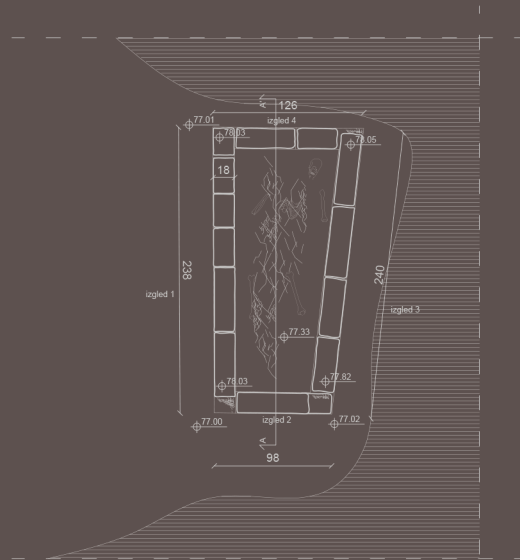
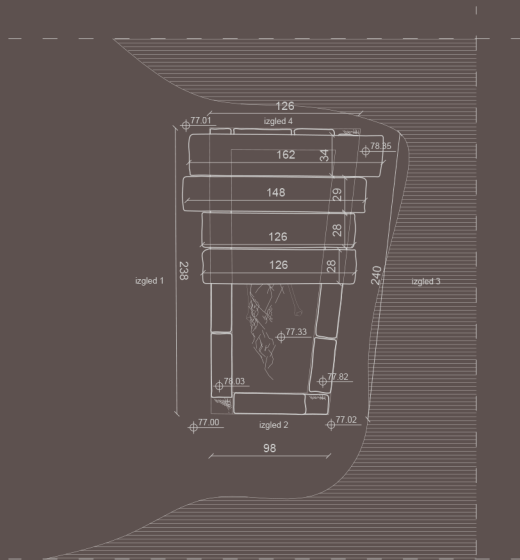

АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ БЛОКА ИЗМЕЂУ
УЛИЦА СКЕНДЕРБЕГОВЕ, КНИЋАНИНОВЕ И ЦАРА ДУШАНА
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN THE AREA BOUNDED BY
SKENDERBEGOVA, KNIĆANINOVA AND CARA DUŠANA STREETS

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

Остаци гробне конструкције
Remnants of the tomb structure

 ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ ГРАДА БЕОГРАДА	Заштитне археолошке интервенције	
	инвеститор: Круг инвестиције д.о.о, Београд	назив пројекта: Остаци гробне конструкције
објекат, место: Блок између Цара Душана, Скендербегове и Кићанинине	Нева Миловић, дипл. археолог Милана Миланковић, маг. инж. арх. Јефимија Парезјанин, маг. инж. арх.	

Надгробна плоча
Tombstone

Археолошким истраживањима на Дорћолу 1978. године констатовано је да најстаријем културном слоју на овом подручју припадају материјални остаци из периода старијег гвозденог доба (8–5. век п. н. е.), док остаци античке керамике 1. и 2. века и гробне конструкције 3. и 4. века припадају североисточној некрополи Античког

Сингидунума. Историју средњовековног Дорћола до сада смо могли сагледавати само из турских пописа и извора и различитих историјских планова. Интензивна изградња нових објеката на овом простору отворила је могућност за археолошка истраживања, која су дала нове значајне податке о прошлости овог дела Београда.

Остаци објекта 16–17. век
Remnants of the building from 16–17th century

Простор у оквиру блока између данашњих улица Душанове, Дубровачке, Книћанинове и Високог Стевана – део је Доњег Дорђола, на којем су у 16. веку подигнуте Табачка, Шехитлук и џамија Мехмед-паше Јахјапашећа, као и истоимене махале око њих. О томе сведоче и три историјска плана (Талијански за 17. век, Брушов за 18. век и Турски за 19. век).

Највећа и најлепша била је Јахја-пашина или Имарет џамија, о чијој је изградњи Челебија оставио прецизне податке на основу хроностиха изнад улазних врата. Подигнута је 1548/1549. године. Њен ктитор био је син Јахја-паше, Мехмед-паша Јахјапашећ, смедеревски санџакбег и личност која је обављала и друге одговорне

функције у Царству. Џамија се први пут помиње у попису из 1560. године, када је пописан и Јахјапашећев вакуф, који је обухватао неколико села у околини Београда. Челебија је забележио и да је та џамија добро посећена јер се налази на прометном месту, да је саграђена од ратног плена и да је *понос шехера Београда*. Била је монументалних димензија и састојала се од читавог комплекса зграда: медресе поред џамије, великог караван-сараја, као и имарет-хана (јавна кухиња).

Страдала је 1688. године, а аустријским освајањем Београда 1717. године претворена је у магацин ратне опреме. Цео комплекс је 1721. године додељен фрањевцима, који су је претворили у цркву посвећену

Задња, ужа страна гробнице
Narrower, back side of the tomb

Успењу Богородице. Године 1728. на овом простору је започета изградња новог манастира, чија је црква била посвећена Св. Јовану Капистрану (освећена 1730. године). У исто време џамија није срушена већ је задржана као *стара црква*. После поновног доласка Турака у Београд, џамија је обновљена 1741. године.

У 19. веку Јахја-пашина џамија се помиње у документима већ 1801. године, а затим 1813. и 1816. године. Према речима Елезовића, народ је ову џамију прозвао Синцирли или Синцир џамијом зато што је имала неке ланце који су висили на њеној капији, док Комарчић ову џамију у периоду око 1820. године назива Синцир џамијом, наводећи да се око ње налази гробље.

Судбина Дорћола, а с њом и судбина Синцирли џамије и махале, запечаћена је бомбардовањем Београда 1862, односно после предаје градова Србима 1867. године. Последњи помен ове џамије је Ковачевићев цртеж из 1870. године.

Ранија истраживања, обављена 2010. године у Скендербеговој бр. 8–10, потврдила су постојање остатака неког од објеката из комплекса Јахја-пашине (Имарет) џамије. Истраживањима 2020. и 2021. године констатована су три културна слоја:

- остаци објекта из 16–17. века

Најстаријем слоју припадају остаци темељне зоне и зида од ломљеног камена, очуваних димензија 16,8 m x 0,45 m

х 2,64 m. На основу положаја, начина зидања, квалитета камена, као и на основу историјских планова, овај део откривеног зида вероватно представља остатке старије, Јахја-пашине џамије (1548–1688/1717). У самом зиду, као и у његовој темељној зони, откривени су делови неколико људских скелета, уз које није било гробних прилога и не могу се прецизно датовати (сл. 1).

- остаци објеката и гробни налази из периода 18. века

Зид од ломљеног камена се на 16,8 m, прекида у дужини од 0,50 m и на истој траси наставља се зид од правилно тесаних камених блокова, очуваних димензија 9,14 m x 0,45 m x 2,64 m (сл. 2).

У делу градилишта према Книћаниновој улици откривени су делови трасе темељне зоне, као и делови зида димензија 1,20 m x 0,7 m x 0,60 m; овај зид је управан у односу на зид који је грађен од правилно тесаних камених блокова и заједно представљају остатке објекта из 18. века. Претпоставља се да су ово остаци млађе, Синџирли џамије, која је на остацима старије обновљена 1741. и постојала је до 1870. године.

На коти 77.00 откривени су остаци трапезоидне гробнице димензија 2,38 m x 2,40 m x 1,26 m x 0,98 m x 0,93 m. Зидана је од правилно тесаних правоугаоних камених блокова без икаквог везива. Поклопац гробнице (кота 78.35) чине правоугаоне греде грубе израде. Откривене су четири греде, од којих је највећа димензија 1,62 m x 0,34 m. У унутрашњости гробнице (кота 77.33), приметни су трагови јаког горења од којег су у највећем проценту страдали и скелетни остаци покојника. На основу налаза бутних костију, карлице, лобање и зуба претпоставља се да је у гробници сахрањен мушкарац старости око 65 година. Откриће гробнице на овом простору указује на постојање гробља у непосредној близини џамије, али и могућност да се гробница налазила у турбету, те је онда реч о сахрани виђенијег члана муслиманске заједнице (критор џамије или његов син?) (сл. 3, 4; цртеж 1, 2).

На коти 71.99 откривен је бунар и у њему два турска надгробника – нишана (сл. 5, 6), од којих је један имао припадајући стуб, висине 1 m (сл. 7), као и надгробна плоча с натписом, димензија 0,46 m x 0,30 m (сл. 8), из којег сазнајемо да се ради о покојнику који је сахрањен 1211. године (1796/1797), што указује да и остали налази припадају истом периоду.

- најмлађи слој, 19–20. век

Припадају му остаци стамбених објеката изграђених крајем 19. века, као и остаци већег броја људских скелета (сл. 9), који припадају периоду од 1941. до 1945. године, о чему сведочи и налаз војничког шлема.

Стуб нишана
Column of the nisan

Литература:

Веселиновић, Р. Л. (1955), Нека питања из прошлости Београда XVI–XIX века, *Годишњак Музеја града Београда* књ. II (Београд): 99–116.

Ђурић-Замоло, Д. (1977), *Београд као оријентална варош под Турцима 1521–1867*, Београд.

Шкаламера, Ж. и Поповић, М. (1978), Урбани развој Дорћола, *Годишњак града Београда* књ. XXV (Београд): 211–253.

Извори:

Решење о утврђивању за културно добро, Досије археолошког налазишта „Антички Сингидунум“, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

Остаци људског скелета
Human skeleton remains discovered

Archeological excavations conducted in Dorćol back in 1978 revealed that the earliest cultural layer in this area comprised material remains from early Iron Age (8th to 5th centuries BC), while the ceramic remains from 1st and 2nd century AD and the funeral structures from 3rd and 4th century AD belonged to the north-eastern necropolis of Ancient Singidunum. The history of the medieval Dorćol so far has been known only through Ottoman censuses, registers and sources, or from different

historic town plans. Intensive contemporary construction works carried out in this area have opened up a possibility for new archeological excavations that produced new significant data on the past of this Belgrade neighbourhood.

The track of land bounded by the present-day streets of Dušanova, Dubrovačka, Knjićaninova and Visokog Stevana belongs to the so-called Donji Dorćol (the lower part of the neighbourhood), the site of the 16th-century Tabačka,

Šehitluk and Mehmed Pasha Yahyapaşaoğlu's mosques and the eponymous residential quarters that sprung around them. Three historic plans bear testimony to this (the Italian town plan from 17th century, Franz von Brusch's town plan from 18th century, and the Turkish town plan from 19th century).

The biggest and the most stunning of all Dorćol mosques was Yahyapaşa's or Imaret Mosques. Its construction was described in detail by Evliya Çelebi, who based his data on the inscription above the mosque door. It was erected in 1548/9 by Yahyapaşa's son, Mehmed Pasha Yahyapaşaoğlu, Smederevo sanjak-bey and high official of the Ottoman Empire. The mosque was first mentioned in the 1560 census, which included Yahyapaşaoğlu's vakif villages on the outskirts of

Belgrade. Çelebi noted that the mosque had large attendance since it was located in a busy area, that it was "pride and joy of the town of Belgrade". The monumental mosque had the whole complex of buildings around it: a madrasa, a large caravanserai, and an imaret han (public soup kitchen).

The mosque was damaged in 1688, and with the Austrian conquest of Belgrade in 1717 it was turned into the war ammunition depot. In 1721, the whole complex was given over to Franciscans, who turned it into a church dedicated to the Dormition of the Mother of God. In 1728, a new Franciscan monastery was built at the site, with the church dedicated to St John of Capistrano (the church was consecrated in 1730). In

Већи нишан
Bigger turbaned gravestones (nisan)

the meantime, the mosque was not torn down but preserved as an "old church." Upon the return of the Ottomans to Belgrade, the mosque was revived in 1741.

Nineteen-century documents saw Yahyapaşa's Mosques mentioned as early as 1801, and then again in 1813 and 1816. As Elezović wrote, people called the mosque Zincirli or Zincir-mosque because of numerous chains that hung from its gates, while in his mention of the Zincir-mosque in 1820, Komarčić talked of the graveyard around it.

The fate of Dorćol, Zincirli Mosque and the residential quarter around it was sealed with the 1862 bombing of Belgrade and the surrender of fortified towns to the Serbs in 1867. The last preserved mention of the mosque is Kovačević's drawing from 1870.

Earlier excavations conducted in 2010 in 8–10 Skenderbegova Street confirmed the existence of the complex around Yahyapaşa's (Imaret) Mosque. The research from 2020 and 2021 has revealed three cultural layers:

–The remnants of buildings dating back to 16–17th century

The earliest layer includes the remains of the foundation zone and the rubble masonry wall in the size of 16.8x0.45x2.64m. Based on the position of the remains, the masonry work method, the quality of stone, and the historic town plans, it was determined that the excavated wall probably belonged to the older Yahyapaşa's Mosque (1548–1688/1717). Inside the wall nad in the yone of its foundation, the remains of several human skeletons were discovered without funeral inventory, so they cannot be precisely dated (Fig. 1);

–The remnants of buildings and funeral inventory dating back to 18th century

The rubble masonry wall is broken at 16.8m of its length, and after about 0.5m, along the same line, ashlar masonry wall continues in the size of 9.14x0.45x2.64m (Fig. 2).

In the area facing Knjićaninova Street, traces of the wall route, as well as parts of the wall the size of 1.20x0.7x0.60m were discovered. This wall is perpendicular to the ashlar masonry wall and together they form the remains of an 18th-century structure. The remnants are supposed to belong to the later, Zincirli Mosque, rebuilt on the remains of the older mosque in 1741, which lasted until 1870.

At the ground level 77.0, the remains of a trapezoidal tomb in the size 2.38x2.40x1.26x0.98x0.93m were excavated. The masonry work on the tomb is done in ashlar stone without binder. At the ground level 78.35, the tomb was covered with roughly cut rectangular beams. Four of them were discovered, the largest one being 1.62x0.34m in size. Inside the tomb (at the ground level 77.33) the traces of strong fire were discovered, which destroyed most of the skeletal remains of the deceased. The isolated samples of femoral bones, pelvis, skull and teeth suggest around 65-years old male. This discovery points to the existence of a graveyard in the vicinity of the mosque, but also to the possibility that this tomb was originally a mausoleum, leading to the conclusion that the deceased must have been a notable member of the Muslim community (possibly an endower of the mosque or his son) (Fig. 3 and 4; Drawings 1 and 2).

At the ground level 71.99, a water well was discovered with two Turkish turbaned gravestones (nisans) inside (Fig. 5 and 6), one of which was preserved on top of one-metre column (Fig. 7), and a 0.46x0.30m inscribed tombstone (Fig. 8), revealing that the deceased was buried in 1211 (1796/97), which implies that other discoveries belong to the same period.

– **The latest layer, dating back to 19–20th century**

It consists of the remnants of residential buildings from late 19th century, as well as a number of human remains (Fig. 9) dated to 1941–1945, supported by the excavation of a military helmet.

References:

Đurić-Zamolo, D. (1977), *Beograd kao orijentalna varoš pod Turcima 1521–1867*, Beograd.

Škalamera, Ž. i Popović, M. (1978), *Urbani razvoj Dorćola, Godišnjak grada Beograda* vol. XXV (Beograd): pp. 211–253.

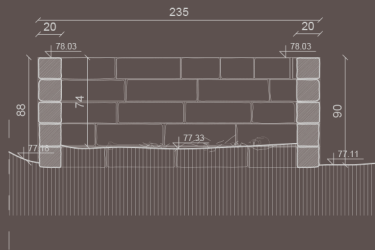
Veselinović, R. L. (1955), *Neka pitanja iz prošlosti Beograda XVI–XIX veka, Godišnjak Muzeja grada Beograda* knj. II (Beograd): pp. 99–116.

Sources:

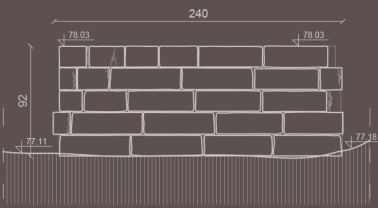
Decision on designation for cultural property, file of the Ancient Singidunum archaeological site, Archives of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

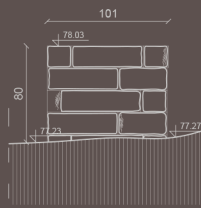
Остаци гробне конструкције
Remnants of the tomb structure

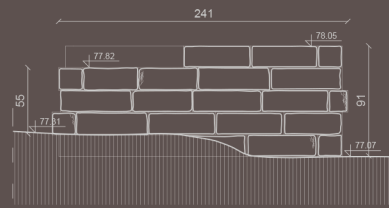
presjek A-A'

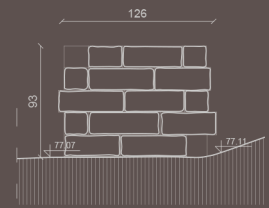
izgled 1

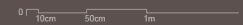
izgled 2

izgled 3

izgled 4

	ЗАВОЈ ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ ГРАДА БЕОГРАДА		Заштитне археолошке интервенције
	инвеститор: Круг инвестиције д.о.о, Београд	назив пројекта: Остаци гробне конструкције	датум: октобар 2020
објекат, место: Блок између Цара Душана, Скандервоге и Кшињачице	Назив Милован, тип археолог Милана Металковић, маје инж. арх. Јефимија Парезанин, маје инж. арх.		

Остаци гробне конструкције – изгледи и пресек А-А'
 Remnants of the tomb structure – different views and cross-section A-A'

АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ БЛОКА ИЗМЕЂУ УЛИЦА СКЕНДЕРБЕГОВЕ, КНИЋАНИНОВЕ И ЦАРА ДУШАНА

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда
Главни и одговорни уредник: Оливера Вучковић, директор
Аутор: Нела Мићовић
Лектура: Преводилачки студио „Језикалац“, Татјана Тодоровић
Превод: Преводилачки студио „Језикалац“, Бојана Додић
Дизајн: Лука Прокић
Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗСКГБ
Тираж: 1000 примерака
Штампа: „Birograf comp“ d. o. o, Београд

Београд, 2021.

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

903/904(497.11 Београд)(036)

МИЋОВИЋ, Нела, 1969-

Археолошка истраживања у оквиру блока између улица Скендербегове, Книћанинове и цара Душана = Archaeological excavations in the area bounded by Skenderbegova, Knićaninova and Cara Dušana streets / [текст Нела Мићовић ; превод Бојана Додић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2021 (Београд : Birograf comp). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Подаци о ауторки преузети из колофона. - Текст штампан двостручно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-6100-010-2

а) Археолошка налазишта -- Београд -- Водичи б) Археолошки налази -- Београд -- Водичи

COBISS.SR-ID 46431241